

ЗАКОНОПРОЄКТ № 3637 «ПРО ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ»: РЕЗУЛЬТАТИ ОБГОВОРЕННЯ

DRAFT LAW NO. 3637 “ON VIRTUAL ASSETS”: RESULTS OF THE DISCUSSION

Самсін Р.І., к.ю.н.,
адвокат

У статті проаналізовано прогалини у нормах законопроекту № 3637, виявлених під час його розгляду та публічного обговорення. Акцентовано, що під час процедури розгляду у Верховній Раді України до законопроекту внесено зауваження щодо визначення понять «віртуальний актив», «постачальники послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів», «ідентифікатор у системі забезпечення обороту віртуальних активів», «ідентифікація віртуальних активів»; щодо врахування вимог викладених у Рекомендаціях FATF про застосування ризик-орієнтованого підходу до діяльності пов'язаної із віртуальними активами та положень Директиви 2015/849 щодо встановлення заборони кредитним і фінансовим установам вести анонімні рахунки або анонімні банківські розрахункові книжки; неузгодженості з концептуальними нормами Цивільного кодексу України. А також досліджено пропозиції Президента України щодо закону «Про віртуальні активи», які частково підтримані. Головним науково-експертним управлінням Верховної Ради України визначено суперечності з чинним законодавством, а саме окремі пропозиції створюють потенційний корупційний ризик та правову колізію з нормами закону «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Проаналізовано наукові дискусії щодо норм зазначеного законопроекту.

Підсумовано, що при подальшій розробці законопроекту № 3637 необхідно врахувати визначення поняття «віртуальні активи», закріплені у Законі України від 06.12.2019 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження». Прийняття цієї норми саме в цьому законі було обумовлено зобов'язаннями України щодо наближення власного чинного законодавства до законодавства Європейського Союзу і поступового приведення у відповідність своїх чинних законів та майбутнього законодавства до законодавства ЄС, передбаченими у статті 113 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Визначення віртуальних активів у іншому законі, який ще перебуває на стадії розроблення (законопроект № 3637 «Про віртуальні активи»), повинно співпадати з визначенням, яке вже міститься в національному законодавстві.

Ключові слова: блокчейн, віртуальні активи, правове регулювання, заборона обігу віртуальних активів, біткойн.

The article analyzes the gaps in the provisions of Draft Law No. 3637 identified during its consideration and public discussion. It is emphasized that during the procedure of consideration by the Verkhovna Rada of Ukraine, the draft law was amended with regard to the definition of the concepts of «virtual assets», «service providers related to the circulation of virtual assets», «identifier in the system for ensuring the circulation of virtual assets», «identification of virtual assets»; with regard to the requirements set out in the FATF Recommendations on the application of a risk-based approach to activities related to virtual assets and the provisions of Directive 2015/849 on the prohibition of credit and financial institutions from using virtual assets. It also studied the proposals of the President of Ukraine on the Law on Virtual Assets, which were partially supported. The Main Scientific and Expert Department of the Verkhovna Rada of Ukraine identified contradictions with current legislation, namely, certain proposals create a potential corruption risk and a legal conflict with the provisions of the Law «On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets». The author analyzes the scientific discussions on the provisions of the said draft law.

The author concludes that in further development of Draft Law No. 3637, it is necessary to take into account the definition of «virtual assets» set forth in the Law of Ukraine No. 361-IX of 06.12.2019 «On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds of Crime, Terrorist Financing and Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction». The adoption of this provision in this particular law was conditioned by Ukraine's obligations to approximate its current legislation to that of the European Union and to gradually bring its current laws and future legislation into line with EU legislation, as provided for in Article 113 of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand. The definition of virtual assets in another law, which is still under development (Draft Law No. 3637 «On Virtual Assets»), should be consistent with the definition already contained in national legislation.

Key words: blockchain, virtual assets, legal regulation, prohibition of circulation of virtual assets, bitcoin.

Поява та розвиток віртуальних активів обумовили розвиток правового регулювання відносин, пов'язаних з їх обігом. За минулі роки у правовому полі України з'явилася низка законопроектів, у яких пропонувалося врегулювання відносин у сфері обігу віртуальних активів – від 06.10.2017 № 7183 «Про обіг криптовалют в Україні» [1]; від 10.10.2017 № 7183-1 «Про стимулювання ринку криптовалют і їх похідних в Україні» [2], від 05.11.2020 № 2911-IX «Про токенизовані активи та криптоактиви» [3].

11 червня 2020 року до Верховної Ради України було подано проект Закону України № 3637 «Про віртуальні активи», підготовлений О. Жмеренецьким та іншими народними депутатами. Метою законопроекту, як зазначалося у пояснювальній записці, визначалося забезпечення комплексного законодавчого врегулювання принципів функціонування ринку віртуальних активів, зокрема, забезпечення уніфікованого підходу до організації торгівлі віртуальними активами [4], а в самому законопроекті пропонувалося визначення загальних термінів (віртуальні активи, гаманець віртуального активу, ключ віртуального активу, ринок віртуального активу тощо), правовідносини, до яких пропонувалося застосовувати його норми, правовий режим віртуальних активів та їх правовий статус, порядок створення віртуальних активів, введення віртуальних активів в цивільний обіг та виведення віртуальних

активів з цивільного обігу, виникнення права власності на віртуальний актив, правочини з віртуальними активами, юридичні наслідки розпорядження віртуальними активами, обмеження щодо укладення правочинів з відчуження віртуальних активів, підстави визнання правочинів з віртуальними активами нікчемними, визначалися учасники ринку віртуальних активів, їх права та обов'язки, підстави надання послуг зі зберігання та/або адміністрування віртуальних активів або ключів віртуальних активів, з обміну, переказу, послуг, пов'язаних з публічною пропозицією та/або продажем віртуальних активів, встановлювалися заходи державного регулювання у сфері обігу віртуальних активів, принципи такого регулювання, вимоги до діяльності постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, їх реєстрації, визначався центральний орган виконавчої влади, який формує і реалізує державну політику в сфері обігу віртуальних активів, порядок контролю за виконанням законодавства у сфері обігу віртуальних активів, відповідальність за порушення вимог у цій сфері та міжнародне співробітництво [5]. Цей законопроект суттєво відрізнявся від попередніх, враховуючи коло правовідносин, що пропонувалося ним охопити.

Метою статті є аналіз прогалин у нормах законопроекту № 3637, виявлених під час його розгляду та публічного обговорення.

Під час процедури розгляду у Верховній Раді України до зазначеного законопроекту було внесено ряд зауважень. Так, відповідно до висновку Комітету з питань інтеграції України до Європейського Союзу Верховної Ради України щодо законопроекту № 3637 від 29.04.2021, законопроект містив такі недоліки: а) запропоновані у статті 1 законопроекту визначення понять «віртуальний актив», «постачальники послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів» потребують доопрацювання відповідно до наведених у Глосарії FATF визначень; б) положення статті 17 законопроекту щодо обов'язкової державної реєстрації діяльності постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів узгоджується з вимогами частини першої статті 47 Директиви 2015/849 та Рекомендації 15 (в редакції 2020 року), разом з тим потребує повного врахування положення частини другої статті 47 Директиви 2015/849 щодо наявності бездоганної ділової репутації і у кінцевих бенефіціарних власників; в) положення статті 20 законопроекту щодо відповідальності постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів та застосування до осіб, винних у порушенні вимог законодавства у сфері обігу віртуальних активів, фінансових санкцій, враховує положення пункту 6 Пояснювальної записки до Рекомендації 15 FATF, якою визначено, що країни повинні забезпечити наявність ряду ефективних, пропорційних та переконливих санкцій, кримінальних, цивільних або адміністративних, що застосовуються до постачальників послуг з віртуальних активів, які не виконують вимоги з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, у відповідності до Рекомендації 35 FATF; г) законопроектом не враховані положення, щодо застосування ризик-орієнтованого підходу до діяльності пов'язаної із віртуальними активами, як це передбачено у вимогах Рекомендації FATF 15 (в редакції 2020 року) та Керівництва щодо ризик-орієнтованого підходу до віртуальних активів та постачальників послуг з переказу віртуальних активів FATF; д) законопроектом не враховані положення статей 10 та 11 Директиви 2015/849, якими встановлена заборона кредитним і фінансовим установам вести анонімні рахунки або анонімні банківські розрахункові книжки та випадки належної обов'язкової перевірки клієнтів [6].

У висновку з юридичної експертизи Головного юридичного управління Верховної Ради України до законопроекту № 3637 від 8.06.2021 вказується, що у проєкті закону, що розглядається можна визначити такі недоліки: а) запропонована редакція визначення «віртуальний актив» не узгоджується з концептуальними нормами розділів III і IV Цивільного кодексу України та розрегульовує правовідносини, що може призвести до порушень прав та інтересів учасників цивільних правовідносин; б) сумнівно видається пропозиція щодо того, що віртуальний актив може посвідчувати майнові або немайнові права, оскільки «права вимоги на інші об'єкти цивільних прав» фактично є зобов'язальними правами та мають майновий зміст, а словосполучення «віртуальний актив може посвідчувати немайнові права» є некоректним, оскільки не дає змоги однозначно встановити, як об'єкт цивільних прав, що має майнову природу, може посвідчувати немайнові права та про які саме немайнові права йдеться з огляду на положення статті 270 Цивільного кодексу України; в) потребує уточнення словосполучення «програмний або програмно-апаратний комплекс здійснює такий обіг без втручання третіх осіб», у частині «визначення умов та правил обігу віртуальних активів та здійснення такого обігу без втручання третіх осіб», оскільки такі комплекси можуть лише забезпечувати технічну можливість оборотоздатності об'єктів цивільних прав, а розпорядження цими об'єктами здійснюється власником майна на власний розсуд (частина перша статті 319 Цивільного кодексу України); г) законо-

проект загалом не розкриває порядок надання віртуальному активу (незабезпеченому віртуальному активу) статусу забезпеченого та не передбачає правових наслідків розпорядження незабезпеченим віртуальним активом; д) відсутня чіткість та ясність при визначенні статусу забезпеченого віртуального активу, у змісті законопроекту відсутні положення, які б давали змогу встановити, що маєтєся на увазі під правом вимагати об'єкт забезпечення, яким чином власник може вимагати об'єкт забезпечення, у якого суб'єкта та як реалізувати власнику право на захист у разі невиконання відповідної вимоги; є) відсутнє визначення використаних термінів «ідентифікатор у системі обігу віртуальних активів» та «ідентифікація віртуальних активів»; е) залишилося неврегульованим питання щодо виведення віртуальних активів з цивільного обігу (крім припинення обігу забезпеченого віртуального активу); ж) в законопроекті не вказано, яким чином створюється та як зберігається ключ віртуального активу тощо [7].

Законопроект було повернуто на доопрацювання і після доробки він знов поданий на розгляд Верховної Ради України. У новій редакції законопроекту, згідно висновку Комітету з питань цифрової трансформації Верховної ради України на законопроект № 3637 від 30.06.2021, при доопрацюванні враховано рекомендації, відповідно до яких: а) зміни до Цивільного кодексу України запропоновані не у вигляді змін до статей, а у вигляді додавання до Цивільного Кодексу України нової окремої глави «Віртуальні активи»; б) враховані пропозиції щодо заміни терміну «обіг віртуальних активів» на термін «оборот віртуальних активів», що є більш точним з врахуванням сталої практики нормотворчості у сфері цивільного права, а також певна кількість інших важливих зауважень та уточнень, здебільшого, техніко-юридичного характеру; в) суттєвих доповнень також зазнали норми законопроекту, якими встановлювалася компетенція державних органів, що виступатимуть регуляторами у галузі обороту віртуальних активів; г) пропонується встановити більш чітко визначення компетенцій усіх співрегуляторів галузі, їх права та обов'язки; д) чітко визначені межі компетенції Національного банку України та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [8].

14 липня 2021 року Головне юридичне управління Верховної Ради України знов надало висновок юридичної експертизи до законопроекту № 3637, в якому перелік зауважень суттєво скоротився, але все ж таки вони були. Так, до недоліків зазначеного законопроекту відносили: а) відсутність чіткості та ясності при визначенні статусу забезпеченого віртуального активу; б) незавершений механізм правового регулювання передбаченого законопроектом положення, за яким «майнові права, зокрема права вимоги, на об'єкт забезпечення віртуального активу передаються набувачу такого віртуального активу», оскільки за загальним правилом особа, яка набула право власності (в тому числі майнове право) на об'єкт цивільних прав, є його власником з моменту вчинення відповідного правочину, оскільки наведене положення додатково встановлює необхідність передачі, не зазначаючи, яким чином така передача здійснюється; в) невизначеність та суперечність нормам чинного цивільного законодавства положення законопроекту, згідно з яким «віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги)»; г) відсутність визначення використовуваних термінів «ідентифікатор у системі забезпечення обороту віртуальних активів» та «ідентифікація віртуальних активів», з якими пов'язується визначення особи, з гаранцем якої здійснюються операції щодо віртуальних активів; д) неврегульованість питання щодо виведення віртуальних активів з цивільного обігу (крім припинення обігу забезпеченого віртуального активу); д) відсутність визна-

чення механізму створення, набуття, передачі ключа віртуального активу; є) нерегульованість питань, пов'язаних із незабезпеченими віртуальними активами тощо [9].

Були й позитивні висновки по законопроекті. Наприклад, згідно експертного рішення Комітету з питань антикорупційної політики щодо експертного висновку законопроекту № 3637, норми законопроекту відповідають вимогам антикорупційного законодавства [10].

Після чергового доопрацювання, текст законопроекту 20 вересня 2021 року представлений на розгляд Верховної Ради України і підписаний її Головою.

5 жовтня 2021 року представлено пропозиції Президента України щодо закону «Про віртуальні активи», в яких зазначалося, що законом пропонується здійснювати державне регулювання ринку віртуальних активів різними державними органами залежно від виду віртуальних активів, у тому числі шляхом створення нового центрального органу виконавчої влади, проте, спираючись на світовий досвід, публічні звіти Міжнародної організації комісії з цінних паперів (IOSCO), пропонувався:

регулювання діяльності з організації торгівлі, обміну та зберігання віртуальних активів, які призначені для інвестування, збереження вартості, використання у платіжних або інвестиційних цілях, покласти на регулятора фінансових ринків, якими в Україні є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та Національний банк України;

державне регулювання у сфері обігу віртуальних активів щодо віртуальних активів, крім віртуальних активів, що забезпечені валютними цінностями, покласти на Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, щодо віртуальних активів, що забезпечені валютними цінностями – на Національний банк України;

визначення основних завдань Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та повноважень з їх реалізації, підстави співпраці Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Національного банку України у сфері обігу віртуальних активів та обміну інформації між ними;

створити Державний реєстр постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів [11].

У цей же день, Президентом України, відповідно до частини другої статті 94 Конституції України, Закон України «Про віртуальні активи» з пропозиціями повернуло для повторного розгляду Верховною Радою України.

Пропозиції Президента України підтримано у висновку Комітету з питань цифрової трансформації від 29.10.2021 [12], проте Головним науково-експертним управлінням Верховної Ради України ці пропозиції підтримано частково, і в його висновку від 20.10.2021 зазначалося наступне:

недалою є пропозиція викладення частини 17 статті 20 в редакції: «У встановлених Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку випадках та порядку професійні учасники ринків капіталу мають право на провадження відповідного виду діяльності постачальника послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, без отримання дозволів, передбачених цим Законом», оскільки з цього можна зрозуміти, що Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку може встановлювати виключні умови для певних учасників ринків капіталу, що створює потенційний корупційний ризик та не відповідає принципу верховенства права, закріпленому у статті 8 Конституції України, згідно з яким юридичні норми мають бути чіткими, ясними і недвозначними, оскільки інше не може забезпечити їх однакове застосування;

пропозиції з нормативного закріплення форм співпраці та координації діяльності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Національного банку України у сфері обігу віртуальних активів створюють колізію

з нормами закону «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», у зв'язку з чим постає питання, положеннями якого закону потрібно буде керуватися цим органам у разі ухвалення Закону [13]. Після цього законопроект був повернутий на доопрацювання.

Широкого обговорення він отримав серед науковців. Так, О. І. Кулик зазначав, що поняття «ринку віртуальних активів», запропоноване у законопроекті, навряд чи можна назвати вдалим, оскільки розробники законопроекту надали таке визначення цього поняття: «це сукупність учасників ринку віртуальних активів та правовідносин між ними щодо обігу віртуальних активів». На думку автора, ідея визначити ринок через сукупність його учасників не відповідає напрацюванням теорії права, тому він пропонував таку його дефініцію: «це сукупність суспільних відносин, які виникають між учасниками ринку щодо створення та обігу віртуальних активів, здійснення державного регулювання та саморегулювання ринку віртуальних активів» [14, с. 56-63].

Крім нього, науковцями підкреслювалася спірність підходу до надання визначення віртуальних активів як цінності в електронній формі, що існує в системі обігу віртуальних активів та може знаходитися у цивільному обігу [5]. У наукових публікаціях підкреслювалося, що розробники законопроекту № 3637 пропонують визначати фінансово-правову сутність віртуальних активів як майна. Таке визначення спиралося на роботи О. Куриліної, О. Дублян, А. Тапскотта, Д. Тапскотта, П. Вин'ї, М. Кейсі та інших, які дотримувалися саме думки про те, що віртуальні активи є цінністю у цифровій формі, яка створюється, обліковується та відчувається у електронному вигляді, що являє собою особливий вид майна [15, 16, 17]. Така ж позиція була взята за основу при розробленні і законопроекту «Про обіг криптовалюти в Україні» від 06.10.2017 № 7183, де віртуальні активи пропонувалося визначати як програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн у якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду) [1], незважаючи на те, що фінансова-правова сутність віртуальних активів залишалася предметом наукових дискусій. Так, на той час М. Беч, Р. Гаррат, А. Карстенс розглядали віртуальні активи як особливу форму грошей, яка не забезпечується гарантіями центрбанку [18, 19]. А. Проценко, Н. Архирейська, О. Кучкова підходили до віртуальних активів як до особливого виду електронних грошей [20, с. 81-85; 21, с. 753-757], В. Мандрик, В. Мороз, А.О. Овчаренко, В. Махінчук визначали віртуальні активи як засоби обміну [22, с. 67-71; 23, с. 32-45]. Проте, як вірно зазначалося в публікаціях, у законодавстві ЄС під впливом Групи розробки фінансових заходів по боротьбі з відмиванням грошей – ФАТФ (англ. Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF)), яка розробила Керівництво ФАТФ по ризик-орієнтованому підходу до віртуальних валют у 2015 році [24] та Методологію оцінки дотримання рекомендацій ФАТФ і ефективності протидії відмивання грошей, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, прийняту 22.02.2013 [25], в яких віртуальними активами визнається «...цифровий вираз цінності, який може цифровим чином обертатися або переводитися і може бути використано для цілей платежу або інвестицій», сформувався підхід до визначення сутності віртуальних активів як цифрового вираження вартості [26, с. 233-237]. Проте розробники законопроекту запропонували визначити криптовалюту як товар, і до криптовалютних транзакцій пропонувалося застосовувати загальні положення про договір міни. При цьому, таке визначення закріплювалося через поняття «програмний код», що, за визначенням Н. Єпіфанової, поставило криптовалюту

в один ряд з іншими об'єктами інтелектуальної власності, що є дуже суперечливим, оскільки з цього положення має випливати як можливість виплати роялті, так і термін охорони авторського права [27]. З цим не погоджувалася К. Некіт, яка наполягала, що в законопроекті криптовалюта прямо визначалася як об'єкт права власності, а не права інтелектуальної власності, бо це не той програмний код, який спрямований на досягнення певного результату, та є об'єктом права інтелектуальної власності як результат інтелектуальної, творчої діяльності, а одиниця криптовалюти є генерованою внаслідок дії алгоритму сукупністю цифр і букв; на прикладі біткойну, як найбільш відомої криптовалюти, – це числова функція, біткойн-адреса, публічний ключ, який може передаватися іншому користувачу [28]. Проте розробники законопроекту запропонували визначити криптовалюту як товар, і до криптовалютних транзакцій пропонувалось застосовувати загальні положення про договір міни. При цьому, таке визначення закріплювалося через поняття «програмний код», що, за визначенням Н. Єпіфанової, поставило криптовалюту в один ряд з іншими об'єктами інтелектуальної власності, що є дуже суперечливим, оскільки з цього положення має випливати як можливість виплати роялті, так і термін охорони авторського права [27]. З цим не погоджувалася К. Некіт, яка наполягала, що в законопроекті криптовалюта прямо визначалася як об'єкт права власності, а не права інтелектуальної власності, бо це не той програмний код, який спрямований на досягнення певного результату, та є об'єктом права інтелектуальної власності як результат інтелектуальної, творчої діяльності, а одиниця криптовалюти є генерованою внаслідок дії алгоритму сукупністю цифр і букв; на прикладі біткойну, як найбільш відомої криптовалюти, – це числова функція, біткойн-адреса, публічний ключ, який може передаватися іншому користувачу [28].

На наш погляд, при подальшій розробці законопроекту № 3637 необхідно врахувати визначення поняття «віртуальні активи», закріплені у Законі України від 06.12.2019 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження» як «...цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей» [29].

Прийняття цієї норми саме в цьому законі було обумовлено зобов'язаннями України щодо наближення власного чинного законодавства до законодавства Європейського Союзу і поступового приведення у відповідність своїх чинних законів та майбутнього законодавства до законодавства ЄС, передбаченими у статті 113 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Крім цього, згідно зі статтею 20 зазначеної Угоди, сторони співробітничать з метою запобігання та боротьби з легалізацією

(відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму, забезпечують імплементацію відповідних міжнародних стандартів, зокрема стандартів ФАТФ та стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті Союзом [30], а відповідно до доповнення XVII-П Додатка XVII до Угоди про асоціацію, у сфері запобігання відмиванню грошей повинні застосовуватися, зокрема, положення Директиви 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20.10.2005 про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей та фінансування тероризму.

На момент прийняття закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження» в Україні, у законодавстві ЄС, під впливом вимог ФАТФ, викладених у Керівництві ФАТФ по ризик-орієнтованому підходу до віртуальних валют в 2015 році [24] та Методології оцінки дотримання рекомендацій ФАТФ і ефективності протидії відмивання грошей, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, прийнятої 22.02.2013 [25], сформулювалося визначення віртуальних активів як цифрового виразу цінності, який може цифровим чином обертатися або переводитися, і може бути використано для цілей платежу або інвестицій, що було відображено у Директиві 2014/65/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15.05.2014 про ринки фінансових інструментів та внесення змін до Директиви 2002/92/ЄС та Директиви 2011/61/ЄС [31], Директиві 2015/849 Європейського парламенту та Ради про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, що вносить зміни до Регламенту № 648/2012 Європейського Парламенту і Ради, а також скасовує Директиву 2005/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради та Директиву Комісії 2006/70/ЄС [32], Регламенту (ЄС) 2017/1129 Європейського парламенту та Ради від 14.06.2017 про проспекти емісії, який буде опублікований, коли цінні папери будуть пропоновані громадськості або допущені до торгівлі на регульованому ринку, а також про скасування Директиви 2003/71/ЄС [33], Регламенту (ЄС) № 1286/2014 Європейського Парламенту та Ради від 26.11.2014 про ключові інформаційні документи для пакетних роздрібних та страхових інвестиційних продуктів [34] тощо, де визначення віртуальних активів уніфікувалося відповідно до принципів ФАТФ.

Закріплення визначення віртуальних активів у законі «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження» у наведеному раніше визначенні відповідає поняттю, закріпленому у європейському законодавстві і наближає законодавство України до законодавства Європейського Союзу. Визначення віртуальних активів у іншому законі, який ще перебуває на стадії розроблення (законопроект № 3637 «Про віртуальні активи»), повинно співпадати з визначенням, яке вже міститься в національному законодавстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про обіг криптовалюти в Україні: проект Закону України від 06.10.2017 № 7183. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684.
2. Про стимулювання ринку криптовалют і їх похідних в Україні: проект Закону України від 10.10.2017 № 7183-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710.
3. Про токенизовані активи та криптоактиви: проект Закону України від 05.11.2020 № 2911-І. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70353.
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про віртуальні активи» від 09.06.2020 № 3637. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.
5. Про віртуальні активи: проект Закону України від 11.06.2020 № 3637. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.
6. Висновок Комітету з питань інтеграції України до Європейського Союзу щодо законопроекту № 3637 від 29.04.2021. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/doc_546926%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/doc_546926%20(1).pdf).
7. Зауваження Головного юридичного управління Верховної Ради України до законопроекту № 3637 від 08.06.2021. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.

8. Висновок Комітету з питань цифрової трансформації Верховної ради України на законопроект № 3637 від 30.06.2021. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.
9. Зауваження Головного юридичного управління Верховної Ради України до законопроекту № 3637 від 14.07.2021. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.
10. Рішення Комітету з питань антикорупційної політики щодо експертного висновку до законопроекту № 3637 від 10.11.2020. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.
11. Пропозиції Президента України щодо закону «Про віртуальні активи» від 05.10.2021. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.
12. Висновок Комітету з питань цифрової трансформації від 29.10.2021. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.
13. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради на пропозиції президента щодо Закону України «Про віртуальні активи» від 20.10.2021. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.
14. Кулик О. І. Ринок віртуальних активів як об'єкт правового регулювання. *Форум Права*. № 63(4). 2020. С. 56–63. doi.org/10.5281/zenodo.4249276. URL: http://forumprava.pp.ua/files/056-063-2020-4-FP-Kulyk_8.pdf.
15. Куриліна О., Дублян О. Особливості правового регулювання віртуальних активів в Україні. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/16516/1/%D0%A0%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97%20...%20%D0%A72_p168-170.pdf.
16. Тапскотт А., Тапскотт Д. Технология блокчейн – то, что движет финансовой революцией сегодня. Эксмо, Москва. 2017. 550 с.
17. Винья П., Кейси М. Эпоха криптовалют. Как биткоин и блокчейн меняют мировой экономический порядок. Издательство «Манн, Иванов и Фербер». 2017. 432 с.
18. Bech M., Garratt R. Central bank cryptocurrencies. *BIS Quarterly Review*, September 2017. URL: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1709f.pdf.
19. Carstens A. Money in the Digital Age: What Role Central Banks? *BIS*, 2018. URL: <https://www.bis.org/speeches/sp180206.htm>.
20. Проценко А. Т. Фінансово-правова сутність криптовалют: електронні гроші чи грошовий сурогат. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 81–85.
21. Архирейська Н. В. Державне регулювання ринку криптовалют в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 22. 2018. С. 753–757.
22. Мандрик В. О., Мороз В. П. Законодавче регулювання крипто валют в Україні, проблеми та перспективи їх розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Т. 29. № 4. С. 67–71.
23. Махінчук В. М. До питання правового регулювання криптовалют (аналіз закордонного досвіду). *IUS PRIVATUM*. № 1. 2018. С. 32–45.
24. FATF documents. URL: <http://fedsfm.ru/documents/international-fatf>.
25. Information on updates made to the FATF Methodology. Financial Action Task Force. URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/fatfmethodology.html>.
26. Самсін Р. І. На шляху до нового закону про віртуальні активи. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 4. С. 233–237. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2020/41.pdf.
27. Єпіфанова Н. Криптовалюта: товар, засіб платежу, можливо, об'єкт інтелектуальної власності? *Юридична газета*. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/kriptovalyuta-tovar-zasib-platezhu-mozhlivo-obektintelektualnoyi-vlasnosti.html>.
28. Некіт К. Розвиток правового регулювання обігу віртуальних активів (криптовалют) в Україні. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/17865/Некіт%20Катерина%20Георгіївна.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
29. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text>.
30. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована із заявою Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
31. Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EU and Directive 2011/61/EU, OJ L 173, 12.6.2014. P. 349–496.
32. Directive 2015/849 of the European Parliament and of the Council on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council and repealing Directive 2005/60/EU of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EU OJ L 141, 5.6.2015, p. 73–117.
33. Regulation (EU) 2017/1129 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 on the prospectus to be published when securities are offered to the public or admitted to trading on a regulated market, and repealing Directive 2003/71/EU Text with EEA relevance, OJ L 168, 30.6.2017. P. 12–82.
34. Regulation (EU) No 1286/2014 of the European Parliament and of the Council of 26 November 2014 on key information documents for packaged retail and insurance-based investment products (PRIIPs), OJ L 352, 9.12.2014. P. 1–23.